

Näringslivets organisationer är dåliga för näringslivet

Bo Rothstein

[publicerad i FOKUS 2025-09-11]

Personalägda företag har högre produktivitet och nöjdare anställda än andra bolag. Men intresset i Sverige är obefintligt.

Text: [Bo Rothstein](#)

Publicerad i FOKUS 2025-09-11

Sverige är sedan länge de starka organisationernas land och ett område med särskilt hög organisering är näringslivet. Förutom Svenskt Näringsliv med ett femtiotal branschorganisationer tillkommer många i debatten framträdande tankesmedjor och forskningsinstitut som Timbro, Ratio, Studieförbundet näringsliv & samhälle (SNS) och Institutet för näringslivsforskning (IFN). Landets handelshögskolor och den forskning och utbildning som bedrivs där får också anses ingå vad som är ägnat att befrämja landets näringsliv. Slutligen bör även de fackliga organisationerna räknas in här eftersom de självklart är beroende av ett väl fungerande näringsliv.

Man kan emellertid inte ta för givet att starka intresseorganisationer alltid är av godo. De kan till exempel tilltvinga sig stora ekonomiska subventioner eller regelsystem som gagnar medlemmarna men som inte är samhällsekonomiskt motiverade. De kan också vara bundna av traditioner som gör att de inte förmår förnya sig för att möta nya utmaningar.

Ställer man frågan om det svenska näringslivets organisationer är bra för landets näringsliv måste man först besvara frågan om vad som skall anses vara ett bra näringsliv. På detta har jag två svar. Ett bra näringsliv har för det första god produktivitet. För det andra skall ett bra näringsliv vara bra för de anställdas hälsa och välbefinnande. Låt oss börja med produktiviteten. Åren 1995–2006 ökade Sveriges produktivitet med i genomsnitt 2,7 procent årligen. Sedan 2013

ligger den årliga produktivetsökningen på blygsamma 1 procent och enligt Konjunkturinstitutets senaste prognos kommer den att ligga kvar på denna låga nivå de närmaste fyra åren. Som regeringens produktivetskommissionen har visat blir denna skillnad i reda pengar mycket stor över tid på grund av ränta-på-ränta-effekten. Skulle vi ha kunnat behålla den tidigare nivån på 2,7 procent även efter 2006 så skulle BNP per capita i dag vara cirka 50 procent högre än vad som nu är fallet. Som Nobelpristagaren i ekonomi Paul Krugman uttryckte saken: "Produktivitet är inte allt, men på lång sikt är det nästan allt". Det skall framhållas att ökad produktivitet i ett land inte enbart behöver gå till ökad privatkonsumtion utan den kan också användas för förbättrad offentlig service, miljöåtgärder, bistånd eller annat.

Vad gäller de anställdas situation så är även den problematisk. Försäkringskassans statistik visar på en dramatisk ökning av psykisk ohälsa bland de som är långtidssjukskrivna. Från att ha varit 15 procent av de långtidssjukskrivna runt 1990 är det i dag över 40 procent. Tillfrågade om vad som orsakat deras psykiska ohälsa svarar drygt åtta av tio att de har blivit sjuka av sitt arbete på grund av sådant som stress, hög arbetsbelastning, kränkande behandling och konflikter. Det är således inte huvudsakligen förhållanden i privatlivet som orsakat problemen utan just arbetet.

Ointresse och okunskap

Det finns emellertid en företagsform som både har klart högre produktivitet och betydligt högre arbetstillfredsställelse hos personalen än de företag som helt dominerar det svenska näringslivet. Jag talar om personalägda företag. Det finns mycket få sådana i Sverige men, kanske överraskande för många, är de betydligt vanligare i USA där drygt 10 miljoner anställda arbetar i företag [som helt eller till stor del är personalägda](#). Dessa företag har analyserats av ekonomer i drygt fyra decennier och ett tydligt [resultat från en stor mängd studier](#) är att de är klart mer produktiva än företag som styrs av dem som kontrollerar företagets kapital. Detta beror på att [de som arbetar i denna slags](#) personalsstyrda företag är mer engagerade i sitt arbete vilket också gör dem mer tillfredsställda med sin arbetssituation. I Storbritannien införde en konservativ regering år 2014 en modell som liknade USA:s för att underlätta bildandet av personalägda företag och resultaten därifrån är också positiva. Lagstiftningen i dessa länder gör att de anställda, via en personalstiftelse, kan [köpa sitt företag med företagets kommande vinster som ekonomisk säkerhet](#). De anställda riskerar således inte några egna pengar när de övertar företaget. Detta är [förbjudet i Sverige](#) som dessutom enligt EU har de sämsta institutionella villkoren inom unionen för att sådana företag skall kunna bildas.

Man kunde tänka sig att näringslivets organisationer skulle vara intresserade av denna företagsform, med tanke på de väl dokumenterade positiva resultaten av personalägda företag vad gäller produktivitet och de anställdas hälsa. Sakläget är dock det rakt motsatta, ointresset och okunskapen är närmast monumental. Några exempel. Landets handelshögskolor har vare sig någon utbildning eller forskning av betydelse om denna företagsform. SNS har nyligen startat ett stort forskningsprogram om just den låga produktiviteten, men där finns inte något alls om vad personalägda företag skulle kunna ha för betydelse. IFN hade nyligen ett seminarium om "äganformer och produktivitet" men inte ett ord nämndes om personalägda företag. Och de fackliga organisationerna, särskilt LO, är motståndare till denna företagsform för vad skall en fackförening syssla med om de anställda äger företaget? Exempelen kan mångfaldigas. Näringslivets organisationer kan naturligtvis bedömas efter många aspekter, men för Sveriges produktivitet och de anställdas välbefinnande, som jag vill mena är helt centrala, är dess organisationer inte bra för det svenska näringslivet.

Fotnot: Skribenten är professor emeritus i statskunskap vid Göteborgs universitet.